

Отже, перекладач має творчо підходити до свого завдання, не копіювати, а створювати спільно з автором. Румунський поет В. Тулбуре виходить з того, що гарний віршований переклад означає відтворення заново оригіналу, з якого видобуваєш не звуки, а зміст, із якого перекладаєш не слова, а ідеї. Інакше кажучи, він відстоює творчий характер художнього перекладу. Поставивши перед собою мету – вірно передати поетичний зміст твору, перекладач повинен свідомо відмовитися від буквальних відповідників, зберегти лаконізм фраз і виразів, особливості римування. Перекладач має намагатися перекласти вірш з мови поезії на мову поезії.

Література

1. Белинский В. Г. Избранные статьи.– М.: Сов. лит., 1975.– 223 с.
2. Гачечиладзе Г. Стихосложение и поэтический перевод // Поэтика перевода: Сб. ст.– М., 1988.
3. Гайнічеру О. І. Поезія і мистецтво перекладу.– К.: Дніпро, 1996.– 210 с.
4. Гончаров Б. П. Звуковая организация стиха и проблемы рифмы.– М., 1973.
5. Иванов В. В. Лингвистические вопросы стихотворного перевода // Машинный перевод.– М., 1961.– Вып. 2.
6. Ковганюк С. Техніка перекладу // Розповідають майстри.– К., 1979.
7. Коптілов В. В. Актуальні проблеми українського художнього перекладу.– К., 1971.
8. Любимов Н. М. Несгораемые слова: Очерки.– 2-е изд., доп.– М.: Худож. лит., 1988.– 334 с.
9. Набоков В. Искусство перевода // Набоков В. Лекции по русской литературе.– М., 1996.– С. 389–400.
10. Пастернак Б. Л. Не я пишу стихи: Переводы и поэзия народов СССР.– М.: Сов. писатель, 1991.– 351 с.
11. Тимофеев Л. И. Возможен ли эксперимент в поэтике? // Вопросы лит.– 1977.– № 6.
12. Федоров А. В. Основы общей теории перевода. Лингвистический очерк.– М., 1968.

Статтю подано до редколегії
03.11.2008 р.

УДК 811.161:81'255

О. І. Приймачок – доцент кафедри російської філології
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Перекладацькі трансформації як спосіб досягнення адекватності художнього перекладу

*Роботу виконано на кафедрі російської філології
ВНУ ім. Лесі Українки*

У статті проведено порівняльний аналіз першотвору (оповідання А. Чехова “Чёрный монах”) та його перекладу українською мовою. У ході дослідження описано й класифіковано основні типи перекладацьких трансформацій, здійснених М. Зеровим для досягнення адекватності прозового перекладу.

Ключові слова: переклад, слов'янські мови, перекладацька трансформація, адекватність перекладу.

Приймачок О. І. Переводческие трансформации как способ достижения адекватности художественного перевода. В статье проведен сравнительный анализ оригинала (рассказ А. Чехова “Черный монах”) и его перевода украинским языком. В ходе работы описаны и классифицированы основные типы переводческих трансформаций, осуществленных М. Зеровым для достижения адекватности прозаического перевода.

Ключевые слова: перевод, славянские языки, переводческая трансформация, адекватность перевода.

Prymachok O. I. Translational Transformation as a Way of Achievement of Adequacy of Art Translanson. In this article the comparative analysis of the original (A. Chechov's story “The Black Monk”) and its translation into the Ukrainian language is made. During research the basic types of the translational transformations which have been carried out by M. Zerov for achievement of adequacy of prosaic translanson are described and classified.

Key words: translation, Slavonic languages, translational transformation, adequacy of translanson.

Постановка наукової проблеми. Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. У сучасному світі переклад небезпідставно визначається як одна з основних граней людського спілкування. Перекладознавство в колі найперспективніших галузей та актуальних проблем філології займається теоретичними й прикладними питаннями перекладу як специфічного виду міжкультурної та міжмовної комунікації. Головне в перекладі – засобами іншої мови цілісно й точно передати зміст і форму оригіналу, зберегти його експресивно-стилістичні ознаки. Будь-який переклад (особливо художній) – це складний творчий процес, у ході якого перекладач проникає в усі тонкощі змісту оригіналу однією мовою та створює цілком новий текст-транслят іншою мовою. Саме тільки знання іноземних мов не гарантує успішного перекладу, оскільки перекладач зобов'язаний володіти не тільки мовами, а й тими шляхами, тою технікою, яка дає змогу здійснити перехід від однієї мови до іншої. Перекладач мусить чітко уявляти собі послідовність усіх перекладацьких операцій і навіть передбачати труднощі, які можуть виникати у процесі такої роботи (відмінність у системі понять різних мов, багатозначність мовних знаків тощо). У мовах близького споріднення (слов'янських, наприклад) кількість таких розбіжностей значно менша, проте в цьому випадку перекладача можуть спіткати труднощі іншого характеру. Українські теоретики та практики взаємоперекладів із мов близького споріднення (М. Рильський, Ф. Неборячок, О. Кундзіч, С. Ковганюк, В. Коптілов) наполягають на тому, що мистецтво перекладу з близької мови особливе, воно дуже відрізняється від перекладу з мови далекої. Так, М. Рильський вважав: “Уже давно указували на ошибочность мысли, будто переводить с близких языков легче, чем с далёких. Перевод на украинский язык, скажем, с русского или с белорусского представляет собой специфические трудности, которые не всегда легко одолеть. Он таит в себе много опасностей” [4, 84]. Труднощі перекладу зумовлені, з одного боку, спільним походженням усіх слов'янських мов, з іншого – їх національною самобутністю, досить давнім розмежуванням та самостійним існуванням, утворенням оригінальних літературних норм, стилів і форм. Науковці зазначають, що мовна, ментальна, історична, культурна, політична і навіть географічна близькість слов'ян, з одного боку, значно полегшує процес перекладу. Однак потрібно пам'ятати, що “различные формы близости между восточнославянскими народами носят не абсолютный, а относительный характер. Причём все они имеют конкретно-историческую обусловленность, то есть в разное время проявляются с разной интенсивностью” [3, 35]. Ігнорування національно-мовних особливостей при перекладі може призвести до значних втрат: викривлення змісту, перекручування ідейно-художньої концепції твору, зміни стилістичного забарвлення та емоційного напруження оригіналу. Відтак спостереження за творчою лабораторією класиків української школи перекладу є одним із найважливіших шляхів формування майстерності перекладача.

Українські поети-неокласици збагатили національну літературу не тільки власними поезіями, а й чудовими перекладами вершинних творів світової класики. Спектр перекладацьких уподобань М. Зерова, М. Рильського, П. Филиповича, М. Драй-Хмари, Юрія Клена надзвичайно різноманітний: від поезій античних митців до творів сучасних письменників. Левову частку перекладацького доробку Миколи Зерова становлять переклади давньогрецьких та давньоримських поетів, однак він нерідко звертається й до новочасної літератури, особливо до слов'янської. У колі його уваги – твори Міцкевича, Красицького, Пушкіна, Лермонтова, Гоголя, Чехова, Буніна, Брюсова, Янки Купали та ін. Здебільшого Микола Зеров інтерпретував українською чужомовну поезію, адже він досконало володів технікою віршування, кохався в канонічних формах вірша, а справжньої майстерності досяг у сонеті. Однак перекладач брався і за прозові, і за драматичні твори. Зі слов'янського терену його, як бачимо, найперше цікавили російські письменники, та й перекладів у Зерова найбільше з російської або на російську. Так, з української мови на російську він перекладав поезії Лесі Українки та М. Рильського, з латинської на російську – твори Горація, Немезіана, Клавдіана, Авзонія, Флора. Для створення своїх прозових перекладів Зеров звертався до творчості М. Гоголя, А. Чехова, П. Куліша. Тепер уже загально визнано, що Зеров-перекладач є родоначальником нової традиції перекладу в нашій літературі, а “перекладна спадщина Зерова... виконувала і ще довго виконуватиме завдання своєрідної академії для українського перекладацького мистецтва” [2, 18].

Одним із уроків такої своєрідної академії може стати контрастивний аналіз першотвору та його перекладу з метою виявлення прийомів і методів, завдяки яким оригінал “завзвучав” іншою мовою, не втративши одночасно своєї художньої цінності. Матеріалом для такого порівняння стало оповідання А. Чехова “Чёрный монах” [5] і його україномовний переклад, здійснений М. Зеровим [1]. У цьому творі, написаному вже досить зрілим майстром психологічної новели, автор нищівно критикує філо-

софію так званого обранця долі, генія (магістр Коврін), безпідставні амбіції якого зайшли так далеко, що стали межувати з божевільям.

Як правило, М. Зеров дуже точний у підборі лексем, еквівалентних оригінальним. Він намагається настільки адекватно передати словесну канву твору, що з усіх можливих варіантів перекладу найчастіше послуговується спільнокореневим (якщо такий є). Порівняймо: Но удивительнее всего, – засмеялся Коврин, – что я никак не могу вспомнить, откуда попала в голову мне эта легенда. Читал где? Слышал? Или, быть может, чёрный монах снился мне? Клянусь богом, не помню. Но легенда меня занимает. Я сегодня о ней целый день думаю.

– Але найдивніше те, – засміявся Коврін, – що я не можу згадати, звідки потрапила мені в голову ця легенда. Читав де-небудь? Чув? Чи, може, цей чорний монах снився мені? Богом свідчуся, не пам'ятаю. Але легенда цікавить мене! Я сьогодні про неї цілий день думаю.

Проте іноді, навіть за наявності точного еквівалента, М. Зеров обирає інший варіант, що призводить до найпоширенішого виду перекладацьких трансформацій – замін. Лексичні заміни (за Л. Бархударовим, О. Федоровим, В. Комісаровим) можуть мати характер компенсації, конкретизації чи генералізації. Усе залежить від співвідношення семантичного обсягу слова оригіналу та його перекладного еквівалента. У Зерова превалюють заміни компенсаційного характеру, коли еквівалентом стає або слово-синонім, або слово однієї тематичної групи. Наприклад: У нас неинтересные знакомые, да и тех мало – У нас нецікаві знайомі, та й тих небагато; От раннего утра до вечера копошились люди... – З раннього рана й до ночі копалилися люди; А какая цель вечной жизни? – Как и всякой жизни – наслаждение. – А яка ціль вічного життя? – Як і кожного життя – радість; Было тихо, и в открытые окна нёсся из сада аромат табака и ялаппы. – Було тихо, і в відчинені вікна линув із саду дух атенського тютюну та ялапи; Тут к нам ездит один ферт со скрипкой и пиликает – Тут до нас їздить ферт один із скрипкою, рипає тут; В ... зале на полу и на рояле... лежал лунный свет – У залі на підлозі й на фортеп'яні лежало місячне сяйво; ...на него надели пальто и шубу, окутали шалью и повезли в карете к доктору – на нього одягли пальто і шубу, закутали пледом і повезли в кареті до лікаря; В это время он увидел чёрного монаха, который сидел в кресле около постели – В цей час він побачив чорного монаха, що сидів у кріслі біля ліжка; Друг мой, здоровы и нормальны только заурядные, стадные люди – Друже мій, здорові й нормальні – то тільки ординарні, гуртові люди.

Подекуди лексична заміна має характер конкретизації, тому що перекладацький еквівалент точніше називає те чи інше поняття з оригіналу. Порівняймо: Коврин напрягал мысль, чтобы вспомнить... – Коврін напружував пам'ять, щоб пригадати...; Цветы... издавали влажный, раздражающий запах – Квітники... видавали вогкі дражливі пахощі; Иногда хочется ещё что-нибудь для разнообразия – Іноді хочеться іще чогось для розваги; Внизу нелюдимо блестела вода – Попід кручею одлюдно поблискувала вода; Ещё дома, за час до отъезда на вокзал, он получил от Тани письмо – Ще дома, за годину перед від'їздом на залізницю, він одержав од Тані листа.

Лексичні заміни характеру генералізації у Зерова поодинокі: Если бы у тебя с Таней сын родился... – А якби в тебе з Танею син був...; Почерк на конверте напомнил ему... – Її рука на конверті нагадала йому...

Найчастіше лексичні заміни в Зерова мають характер “слово – словосполучення” або навпаки “словосполучення – слово”. Це зумовлено й компенсацією лакун, і потребами передачі реалій, і особливостями перекладу композитів, і прагненням перекладача уточнити чи конкретизувати окремі моменти. Наприклад: Повторяю: если хочешь быть здоров и нормален, иди в стадо – Кажу тобі вдруге: коли хочеш бути здоровим та нормальним...; У него пронеслось в памяти его прошлое, чистое, целомудренное, полное труда – Перед ним промайнуло в пам'яті його минуле, чисте, неткнуте розпустою, повне праці; шаровидные дубы и липы – зовсім круглі дуби й липи; сдобные крендели – масляного тіста кренделі; Небольшого роста, бледная, тощая, так что ключицы видно – Невелика на зріст, бліда, сухорлява, аж дужки попід шиєю випинаються; Темное привидение, которое видел он на ржаном поле – Темний привид, що з'явився йому в житах; По тропинке... он спустился вниз к воде – Доріжкою.. він зійшов до води; Назвала себя дурой и выбежала из комнаты – Назвала себе дурною головою і вибігла з кімнати; Было весело и жизнерадостно даже в дурную погоду – Було весело та життєрадісно навіть у негоду; Тогда он чрезвычайно слабел и впадал в сонливое состояние – Тоді він надзвичайно слабнув і западав в сонливість; Деревья мачт стояли в

шашечном порядку – Деревя тут стояли немов на шахівниці; В пасмурную и облачную погоду не бывает утренников – Як хмарно, то не буває ранішніх морозів; И в самое горячее время наступили полевые работы – І в найгарячішу пору надійшли жнива; Под Ильин день вечером в доме служили всенощную – Проти Іллі ввечері в домі правили вечерню та утрєню; Незаметно подошёл Успенский пост – Непомітно пройшла спасівка; Серьёзно говорю: я начинаю недоумевать – Серйозно кажу: мене поймає тривога; Когда я уехал отсюда в последний раз.. – Коли я від’їздив звідси востаннє...

Епізодичні випадки так званого антонімічного перекладу, коли перекладач використовує заперечну конструкцію замість стверджувальної чи навпаки або ж слово з протилежним значенням. Наприклад: Как-то утром они о чём-то повздорили – Яюсь уранці вони на чімсь не помирили; Ай-ай-ай, как стыдно! – Ай-ай-ай, і не сором!; С Егором Семёнычем происходило почти то же самое – З Єгором Семеновичем робилося мало не те саме.

Інший різновид замін пов’язаний із трансформаціями граматичного плану. Такі заміни умовно поділяються на морфологічні та синтаксичні. Майже весь масив морфологічних замін у перекладі оповідання “Чорний монах” зводиться до заміни однієї частини мови на іншу. Цікаво, що семантико-синтаксичне навантаження таких відповідників оригіналу і перекладу практично однакове. Наприклад: Он вышел из дому и в раздумье прошёлся около клумб – Він вийшов з дому і задумано пройшовся біля клумб; Егор Семёныч встал и в волнении прошёлся по комнате – Єгор Семенович підвівся і схвильовано пройшовся по кімнаті; Он опять прошёлся и сел за работу – Він потім знов пройшовся і сів працювати; Я тебе нравлюсь? – Я тобі до вподоби? Каждый день приезжали гости, которых надо было ... оставлять ночевать – Щодня приїздили гості, яких треба було ... залишати на ніч; В самом деле я немножко нездоров – Я справді трохи нездужаю; Для него теперь было ясно, что он сумасшедший – Для нього тепер було ясно, що він збожеволів; Таня, глядя на отца,.. упала в обморок – Таня, побачивши батька,.. впала непритомна; И будто бы эта тысяча лет уже на исходе – І ніби ця тисяча років уже минається; Читаю психологию, занимаюсь же вообще философией – Читаю психологию, а загалом мій фах – філософія.

Є кілька випадків морфологічних замін, пов’язаних з особливостями граматики української мови порівняно з російською. Так, в українській мові досить актуальною є категорія присвійного прикметника, тому в перекладі маємо відповідні заміни: С полей доносился крик перепелов – З полів долітали перепелині крики; Появилась во множестве гусеница, которую работники ..., к великому омерзению Коврина, давили прямо пальцами – З’явилася незвичайна сила гусені, яку робітники..., на превелику відразу Коврінову, душили просто пальцями.

Другий різновид граматичних замін пов’язаний із перетвореннями синтаксичної структури речення і тексту. Тут поряд із типовими замінами, викликаними особливостями дієслівного керування, потребами передачі звертань, дієприкметникових зворотів тощо, є чимало випадків індивідуально-авторських, продиктованих особливостями ідіостилу перекладача, його мовним чуттям. Наприклад: Вступительная лекция была назначена на второе декабря – Вступну лекцію призначено на друге грудня; В деревне он продолжал вести такую же нервную и беспокойную жизнь, как и в городе – На селі він провадив те саме нервову та невпокійне життя, як і в місті; Но что больше всего веселило в саду и придавало ему оживлённый вид, так это постоянное движение – Те, що найбільше веселило в саду і надавало йому життя, – це повсякчасний рух.

В окремих випадках М. Зеров ускладнює структуру чеховських речень (Он пошёл назад к дому весёлый и счастливый – Він пішов назад додому, веселий і щасливий; За ужином говорили только об утреннике – За вечерею тільки й говорили, що про ранішній приморозок; Послышался его отчаянный, душу раздирающий крик – Почувся його розпучливий, аж душу роздирало, крик), змінює синтаксис вставних конструкцій (По смыслу легенды, чёрного монаха мы должны ждать не сегодня-завтра – Як вірити легенді, чорного монаха ми повинні ждати не сьогодні-завтра; По-моему, великолепные статьи – А я кажу, прегарні статті; Коврин вслушивался в слова – они были русские – и никак не мог понять их смысла – Коврін дослухався до слів – співали по-російськи – і ніяк не міг добрати їх значення). Часом складні сполучникові речення трансформуються в безсполучникові (Эта болезнь не особенно пугала его, так как ему было известно, что его покойная мать жила точно с такою же болезнью десять лет – Ця хвороба не дуже лякала його: він знав, що його небіжчиця-мати достоту з такою ж хворобою жила десять років; Он взглянул ещё раз на кресло, котрое уже было пусто, почувствовал вдруг слабость в руках и ногах – Він глянув ще раз на крісло, – воно вже було

порожнє, – відчув раптом кваліть в руках і ногах), складнопідрядні перетворюються на складно-сурядні (Благодаря тому, что лето было очень жаркое и сухое, понадобилось поливать каждое дерево, на что ушло много времени и рабочей силы, и появилась во множестве гусеница – До того ж літо стояло вельми гаряче й сухе, і треба було поливати кожне дерево, а це забрало багато часу й робочої сили...). Помітно, що М. Зеров відмовляється від громіздких похідних сполучників, натомість частіше, ніж А. Чехов, використовує розділові знаки, особливо тире й двокрапку.

Переставлення як вид перекладацьких трансформацій викориано значно рідше, ніж заміна, проте саме воно дає змогу дещо змістити акценти й нічого у цьому випадку не втратити. Наприклад: После ужина, когда уехали гости... – По вечері, коли гості роз'їхались...; В моих галлюцинациях нет ничего дурного – В моїх галлюцинаціях нічого поганого немає; Такого Коврину не случалось видеть нигде в другом месте – Такого Коврину в іншому місці ніде не доводилося бачити; Деревья имели совершенно одинаковые кроны и стволы – Усі дерева тут мали зовсім подібні стовбури і крони; Всего знать нельзя, конечно – Всього знати, звичайно, не можна; В нём каждая жилочка дрожит и играет от удовольствия – Кожна жилочка в ньому тремтить і грає від радості.

Два останні типи перекладацьких трансформацій – додавання і пропуск окремих компонентів оригіналу – дуже рідко використовуються перекладачами, аби не збитися на шлях вільного перекладу чи переспіву. Однак помірне їх застосування слугує суто прагматичній меті: щось пояснити від перекладача або на чомусь зекономити, уникаючи інформаційної перенасиченості. Наприклад: Было наслаждением смотреть на её доброе, ясное, чистое лицо, как у ангела – То справді втіха була дивитися на її добре, ясне та чисте обличчя, мов у янгола; ...нёсся из сада аромат табака и ялапы – линув із саду дух атенського тютюну та ялапи; Кстати же пришло длинное письмо от Тани Песоцкой – До речі, на ту пору прийшов довгий лист від Тані Песоцької; ...потом отправился к Песоцкому, известному в России садоводу – потому подавсья до Песоцького, відомого на всю Росію садовода; В спальне было очень жарко и бредила Таня – В спальні було дуже гаряче і марила крізь сон Таня. Випадків пропуску окремих слів чи компонентів висловлення в перекладі М. Зерова ще менше: Когда он был мальчиком и рос у меня, то у него было такое же ангельское лицо, ясное и доброе – Як він був хлопчиком і ріс у мене, то в нього таке саме було янгольське личко;

Что лестного, или забавного, или поучительного в том, что твоё имя вырежут на могильном памятнике – Що втішного чи повчального в тім, що твоє наймення вирізьблять на могильному пам'ятнику.

Щоб докладніше з'ясувати особливості техніки перекладу художнього тексту, обов'язково слід звернути увагу на прийоми відтворення ідіом, сталих виразів, етикетних формул тощо. Найбажанішим способом відтворення фразеологічних одиниць є пошук еквівалентної або аналогічної одиниці вказаного типу; у протилежному випадку перекладачеві доводиться відмовлятися від фразеологізму та передавати його семантику в інший спосіб. Усі ці варіанти перекладу фразем наявні в оповіданні "Чорний монах". Коли доречно, М. Зеров подає український еквівалент. Він може бути повним (У Коврина стали слипаться глаза – У Ковріна почали злипатися очі; Да, конечно, я – Ирод, а ты и твой папенька – египетские младенцы – Так, звичайно, я – Ирод, а ти і твій батенько – немовлятка єгипетські) або частковим (Выйдет за какого-нибудь молодца, а тот сжадничает и сдаст сад в аренду торговкам, и всё пойдёт к чёрту в первый же год! – Піде за якогось молодчика, а той понадиться на гроші та й віддасть усе перекупкам в аренду, і все пішло під три чорти першого ж року!; В нашем деле бабы – бич божий! – В нашому ділі баба – кара господня!). Кілька фразеологізмів перекладені М. Зеровим за допомогою аналогів, тобто одиниць з ідентичним змістом, але різною внутрішньою формою: Ты повторяешь то, что часто мне самому приходит в голову – Ти повторюєш те, що не раз мені самому навіртається на думку; Ему почему-то вдруг пришло в голову, что.. – Йому чомусь спало на думку, що...; Это эгоисты до мозга костей – Це егоїсти по саме нікуди. І все-таки основний масив фразеологізмів доводиться передавати описово, віддаючи перевагу змістові над формою. Наприклад: Любовь только подлила масла в огонь – Кохання тільки додало йому запалу; В самом деле я немножко нездоров – Я справді трохи нездужаю; Он работал с утра до ночи, всё спешил куда-то, выходил из себя, раздражался – Він працював з ранку до ночі, все поспішав кудись, сердився, дратувався; Поздравьте, я, кажется, сошёл с ума – Можете привітати, я здається, збожеволів; Посмотри: он стареет не по дням, а по часам – Поглянь: він старіється щодня, щогодини; Он и после бессонной ночи как ни в чём ни бывало чувствует себя бодро и весело – Він і

після безсонної ночі, немовби нічого не сталось, відчуває себе бадьоро й весело. По-українськи зазвучали й деякі звичні етикетні формули: Спокойной ночи – На добраніч; Честное слово – Слово честі; Всё в порядке – Все гаразд.

Невід’ємною частиною будь-якого сюжетного твору є його антропонімікон, тобто власні назви дійових осіб. Зазвичай, ці слова несуть на собі певну інформацію національного, культурного, соціального й емоційного характеру, і перекладачеві треба бути дуже обережним у передачі власних імен. За загальним правилом, антропоніми в перекладах підлягають транскрипції або транслітерації. Проте й тут трапляються деякі винятки, зумовлені національною традицією іменування. Так, наприклад, передаючи імена персонажів, Зеров користується їх українськими відповідниками: Андрей – Андрій, Варвара Николаевна – Варвара Миколаївна. Чехов використовує неофіційні імена по батькові типу Семёныч, Васильич, Карлыч, тоді як Зеров змушений вдаватися до єдино можливих українських варіантів на *-ович*: Семенович, Васильович, Карлович. Є в оригіналі й соціально марковане ім’я селянина *Стёпка*. Але в українській традиції такі суфіксальні утворення позбавлені відтінку фамільярності, тому перекладач у цьому разі дає варіант *Степан*.

Цікаво, що талановитий перекладач М. Зеров усе-таки вважає можливим залишити деякі фрагменти оповідання неперекладеними. Це стосується кількох російських літературних цитат (Він нагнувся до милого, стурбованого обличчя і заспівав тихо: “Онегин, я скривать не стану, // Безумно я люблю Татьяну”; Одне слово, “богат и славен Кочубей”; А втім, “сие есть мечтание пустое”) та біблійних висловів (В дому Отца Моего обители многи суть; Постоянно радуйтесь).

Через прикрий недогляд перекладача (а можливо, редактора) окремі його трансформації дещо перекручують первинний зміст. Ось уривок з оригіналу: В нём уже сидело как будто бы два человека: один был настоящий Егор Семёнович, который, слушая садовника Ивана Карлыча, докладывавшего ему о беспорядках, возмущался и в отчаянии хватал себя за голову, и другой не настоящий, точно полупьяный, который вдруг на полуслове прерывал деловой разговор. У перекладі: В ньому сиділо вже немов дві людини: одна був справжній Егор Семенович, що, слухаючи садівника Івана Карловича, доповідав йому про непорядки, обурювався і в розпучі за голову брався, і другий – несправжній, немов півп’яний, що враз на півслові уривав ділову розмову. Невиправдана заміна російського дієприкметника на дієслово докорінно змінює ситуацію: уже не садівник доповідає своєму господарю, а навпаки.

Подібний випадок знаходимо ще в одному фрагменті. В оригіналі: Но в назначенный день он [Коврин] известил инспектора студентов телеграммой, что читать лекции не будет по болезни. У перекладі: Але в призначений день він сповістив інспектора і студентів телеграмою, що читати лекції не буде через хворобу. Зміст чеховського речення дещо перекрутився внаслідок заміни підрядного словосполучення на сурядне.

Як справжній митець, М. Зеров не міг не інтерпретувати по-своєму бодай окремі значущі моменти новели. На нашу думку, це виявлено насамперед тоді, коли перекладач навмисно відмовляється від прямого лексичного еквівалента і сам добирає потрібні, на його думку, відповідники. Так, наприклад, у мареннях головного героя (у його бесідах із привидами чорного монаха) Чехов тричі вживає слова *стадо*, *стадный*, аби підкреслити зневажливе ставлення Ковріна до звичайних, на його думку, людей і в такий спосіб піднятися над ними. Натомість Зеров пропонує лексеми *гурт*, *гуртовий*, які зовсім позбавлені такого негативного забарвлення і демонструють більш м’яке, співчутливе ставлення перекладача до цього персонажа.

Ще одним доказом такого творчого діалогу з автором є переклад останнього речення новели: ...Коврин был уже мёртв, и на лице его застыла блаженная улыбка. Російська лексема *блаженный*, порівняно з українською, має більший семантичний обсяг, адже, окрім “дуже щасливий”, вона ще значить “божевільний, юродивий”, що є прямим натяком Чехова на природу так званої винятковості Ковріна. Прекрасно розуміючи це, М. Зеров узагалі відмовляється від такого слова і пропонує варіант *щасливий*, як натяк на те, що тільки смерть позбавила героя душевних мук.

Висновок. Справжній майстер художнього перекладу, М. Зеров, вносячи свої інтерпретації і роблячи деякі трансформації, усе-таки зумів зберегти і дух, і лад, і стиль чеховського оповідання. Слов’янська перекладацька спадщина М. Зерова ще тільки починає вивчатися, і аналіз його майстерності може стати доброю школою і для філологів, і для перекладачів.

Література

1. Зеров М. К. Твори: У 2 т.– К.: Дніпро, 1990.– Т. 1: Поезії. Переклади.– 843 с.
2. Павличко Д. Безсмертний майстер // Зеров М. К. Твори: У 2 т.– К.: Дніпро, 1990.– Т. 1: Поезії. Переклади.– 843 с. (передмова).
3. Рагойша В. П. Проблемы перевода с близкородственных языков.– Мн.: Выш. шк., 1980.– 189 с.
4. Рыльский М. Классики и современники.– М.: Худ. лит., 1958.– 431 с.
5. Чехов А. П. Чёрный монах // Библиотека мировой новеллы: Антон Павлович Чехов / Сост. Н. Банников, Л. Калюжная.– М.: Звонница-МГ, 1997.– С. 162–194.

Статтю подано до редколегії
03.11.2008 р.

УДК 81'25

О. П. Просяник – кандидат філологічних наук, доцент
кафедри іноземних мов Харківського національного
економічного університету

Перевод как метод прагмалингвистического анализа

*Работа выполнена на кафедре иностранных языков
ХНЭУ*

В статье рассматривается перевод как метод прагмалингвистического анализа. Прослеживается особенность данного метода, который предлагается для сопоставительного изучения исходного текста и текста переводного и который отличается от общепринятого анализа перевода.

Ключевые слова: прагмалингвистика, метод, перевод, текст, автор.

Просяник О. П. Переклад як метод прагмалінгвістичного аналізу. У статті переклад проаналізовано як метод прагмалінгвістичного аналізу. Простежується особливість цього методу, який пропонується для зіставного вивчення вихідного тексту й тексту перекладного та відрізняється від загальноприйнятого аналізу перекладу.

Ключові слова: прагмалінгвістика, метод, переклад, текст, автор.

Prosyaniuk O. Translation as a Method of PragmaLinguistic Analysis. In the following article the translation is considered and examined as a method of pragmalinguistic analysis. The characteristics of this method have been laid out. This method is offered for contrastive-comparative study of source and target texts and it differs from the generally accepted standard translation analysis.

Key words: pragmalinguistic, method, translation, text, author.

Постановка научной проблемы. Перевод как особый тип речевой коммуникации привлекает внимание лингвистов давно. Проблема перевода носит комплексный характер и связана с рассмотрением речевой переводной деятельности как межъязыковой и межкультурной коммуникации. Мы рассмотрим особый аспект перевода – перевод как метод прагмалингвистического анализа.

Изложение основного материала и обоснование итогов исследования. Как правило, термин *перевод* используется в двух значениях: для обозначения процесса, то есть вида особой речевой деятельности, и для обозначения готового продукта этого процесса, то есть текста [6]. Мы же используем этот термин для обозначения метода лингвистического анализа.

Объектом исследования в прагмалингвистике является речевое поведение автора текста. Под речевым поведением понимается лишенное осознанной мотивировки, автоматизированное, стереотипное речевое проявление в силу типичной прикрепленности такого проявления к типичной, часто повторяющейся ситуации речевого общения. Вслед за Н. И. Формановской [7], речевое поведение мы рассматриваем в составе речевой деятельности. Если речевые действия в составе речевой деятельности определяются сознательными целями и мотивами авторов текстов, то их речевые поступки в составе речевого поведения привычны и автоматизированы, а цели и мотивы в силу частой повторяемости стали неосознаваемыми. Нужно только отметить, что эта “неосознаваемость” относительна: во-первых, в начале формирования речевых привычек эти цели и мотивы прекрасно осознавались, например, как это происходит всегда при изучении иностранного языка. Во-вторых, формирование речевых привычек – это длительный процесс, и они могут быть разной степени сформированности, так что и “неосознаваемость” также может быть при необходимости развернутой, а речевой поступок мотивированным. Например, используя на практическом занятии по